

Phương pháp dịch giao tiếp tiêu đề và sapo bài báo từ tiếng Anh sang tiếng Việt

TS. NGUYỄN THỊ HƯƠNG

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: huongnguyen041281@gmail.com

Nhận ngày 28 tháng 3 năm 2023; chấp nhận đăng tháng 7 năm 2023.

Tóm tắt: Phương pháp dịch giao tiếp (Communicative translation method) được áp dụng trong dịch thuật các văn bản báo chí Anh - Việt để truyền tải thông điệp, nội dung, ý nghĩa của văn bản gốc nhưng trên cơ sở có sự điều chỉnh để phù hợp với độc giả của văn bản đích, phù hợp với văn phong, thông lệ, văn hoá của văn bản và ngôn ngữ đích. Bài viết phân tích việc áp dụng phương pháp, kỹ thuật dịch giao tiếp trong dịch tiêu đề và sapo các bài báo từ tiếng Anh sang tiếng Việt.

Từ khóa: phương pháp dịch giao tiếp; dịch báo chí Anh - Việt.

Abstract: Communicative translation method is applied when translating English-Vietnamese journalistic documents to convey the message, content and meaning of the original text but adjustments are needed to suit the audience of the target text, the style, practices, culture of the text and the target language. The article analyzes the application of communication translation methods and techniques in translating news headlines and leads from English to Vietnamese.

Keywords: communication translation method; English - Vietnamese journalistic translation.

1. Giới thiệu

Phương pháp dịch giao tiếp (Communicative translation method) (Newmark, 1998) là phương pháp dịch được áp dụng để truyền tải thông điệp, nội dung, ý nghĩa của văn bản gốc trên cơ sở có sự điều chỉnh để phù hợp với độc giả của văn bản đích, phù hợp với văn phong, thông lệ, văn hoá của văn bản và ngôn ngữ đích. Phương pháp này được sử dụng khi không đòi hỏi phải giữ nguyên sắc thái ngôn ngữ hoặc cấu trúc bài viết của văn bản nguồn. Do đó, dịch giả có thể thay đổi cấu trúc bài, lược bớt một số thông tin cho phù hợp với thị hiếu, nhu cầu hoặc đặc tính của độc giả hoặc thêm một số thông tin làm rõ thông điệp giao tiếp. Phương pháp dịch giao tiếp thường được dùng cho các văn bản mang tính thông tin,

báo cáo, báo chí, quảng cáo, khoa học, kỹ thuật. Trong bài viết này, tác giả phân tích việc sử dụng phương pháp, kỹ thuật dịch giao tiếp trong dịch tiêu đề và sapo các bài báo từ tiếng Anh sang tiếng Việt được đăng trên các tờ báo uy tín quốc tế và trong nước.

2. Áp dụng phương pháp dịch giao tiếp trong dịch báo chí

2.1. Dịch tiêu đề bài báo

2.1.1. Lược dịch hoặc thay đổi thông tin trong tiêu đề bài báo

Một số bài dịch chuyển dịch toàn bộ nội dung tiêu đề bài gốc tiếng Anh sang bài dịch tiếng Việt bởi việc giữ nguyên tiêu đề này vẫn gây hứng thú đối với độc giả Việt Nam cũng như phù hợp với văn phong, thông lệ trên báo chí tiếng Việt.

Tuy nhiên, trong nhiều trường hợp, tiêu đề trong bản dịch tiếng Việt thường lược bớt hoặc thay đổi thông tin so với bản gốc cho phù hợp với thông lệ, văn phong, thị hiếu cũng như mối quan tâm của độc giả Việt Nam.

Thứ nhất, đối với những bài gốc Tiếng Anh có tiêu đề dài chứa nhiều thông tin, gồm cả các thông tin về bối cảnh hoặc thời gian của sự kiện thì các thông tin về bối cảnh hoặc thời gian đó sẽ được lược trong bản dịch. Trong ví dụ 1, thông tin về thời gian *ahead of liftoff* (trước khi cất cánh) đã được đưa ra khỏi bản dịch để tạo ra một tiêu đề ngắn gọn, súc tích trong bản dịch dưới đây.

Bản gốc, *NASA's mega moon rocket arrives at launchpad ahead of liftoff* (Theo CNN).

Dịch nguyên văn: Siêu tên lửa mặt trăng của NASA đến bệ phóng trước khi cất cánh.

Bản dịch báo: Tên lửa mạnh nhất của NASA trở lại bệ phóng (Theo Vnexpress).

Tương tự, trong ví dụ 2, thông tin về bối cảnh *as economic outlook grows gloomy and more uncertain* (khi triển vọng kinh tế trở nên ảm đạm và không chắc chắn) không được đưa vào tiêu đề bản dịch.

Bản gốc, *IMF slashes global GDP forecast as economic outlook grows gloomy and more uncertain* (Theo CNBC).

Dịch nguyên văn: IMF hạ dự báo GDP toàn cầu khi bối cảnh kinh tế trở nên ảm đạm và không chắc chắn.

Bản dịch báo: IMF hạ dự báo tăng trưởng kinh tế toàn cầu (Theo Báo Thanh niên).

Trong ví dụ 3, thông tin về mục đích/hệ quả của sự kiện chính trong bản gốc tiếng Anh cũng bị loại bỏ khỏi tiêu đề bài báo tiếng Việt: *cutting power and water supplies* (gây mất điện và nước).

Bản gốc, *Russia fires more than 50 missiles at Ukraine, cutting power and water supplies* (Theo Interfax, Reuters).

Dịch nguyên văn: Nga phóng hơn 50 tên lửa vào Ukraine, gây mất điện và nước

Bản dịch báo: Nga phóng hơn 50 tên lửa hành

trình vào Ukraine (Theo Vnexpress)

Ngoài ra một số thông tin được coi là không phù hợp với văn hoá độc giả trung bình ở Việt Nam, hoặc không phải là mối quan tâm của độc giả Việt Nam cũng bị lược bỏ như trong ví dụ 4.

Bản gốc, *Michelin menus (are) in turmoil as France faces foie gras crisis* (Theo CNN).

Dịch nguyên văn: Thực đơn các nhà hàng gắn sao Michelin bị rối loạn khi Pháp đối mặt với cuộc khủng hoảng pate gan ngỗng

Bản dịch báo: Cuộc khủng hoảng gan ngỗng của ẩm thực Pháp (Theo Vnexpress)

Trong ví dụ trên, *Michelin menus (are) in turmoil* (Thực đơn các nhà hàng được gắn sao Michelin bị rối loạn) là thông tin bị lược bỏ bởi độc giả Việt Nam quen thuộc và quan tâm tới gan ngỗng hơn là các nhà hàng gắn sao Michelin; độc giả trung bình ở Việt Nam cũng sẽ khó khăn trong việc hiểu Michelin là gì.

2.1.2. Thay đổi một phần nội dung và cấu trúc câu

Một số bản dịch tiêu đề đưa thêm nội dung lấy trong thân bài chuyển lên để làm rõ nghĩa, đồng thời thay đổi cấu trúc câu. Trong ví dụ 1, thông tin về Công ty Mỹ được đưa từ thân bài lên tiêu đề bài, và câu hỏi trong bản gốc được chuyển sang câu trần thuật trong bản dịch.

Bản gốc: *Can artificial intelligence really help us talk to the animals?* (Theo The Guardian).

Dịch nguyên văn: Liệu trí thông minh nhân tạo có thực sự giúp chúng ta nói chuyện với động vật không?

Bản dịch báo: Công ty Mỹ phát triển công nghệ nói chuyện với động vật (Theo Vnexpress).

Tương tự như vậy, trong ví dụ 2, bản dịch tiêu đề trong tiếng Việt lược bỏ thông tin về tòa án Pakistan, đưa Kẻ hiếp dâm làm chủ thể; đồng thời chuyển cấu trúc câu sử dụng mệnh đề trạng ngữ chỉ nguyên nhân sang sử dụng mệnh đề rút gọn.

Bản gốc: *Pakistan court frees convicted rapist after agreement to marry his victim* (Theo CNN).

Dịch nguyên văn: Tòa án Pakistan thả tự do

cho kẻ hiếp dâm bị kết án sau hợp đồng hôn nhân với nạn nhân.

Bản dịch báo: Đồng ý cưới nạn nhân, kẻ hiếp dâm Pakistan được trả tự do (*Theo Vnexpress*).

2.1.3. Thay đổi ngôn ngữ sử dụng

Bản dịch Tiếng Việt giữ thông điệp của tiêu đề bản gốc tiếng Anh nhưng sử dụng ngôn ngữ mô tả tính chất sự vật, sự việc thay vì dịch theo nghĩa từ điển, giúp độc giả dễ hiểu hơn.

Ecovado là một thuật ngữ được tạo ra do ghép giữa hai từ Eco - và avocado để tạo ra một từ mới có nghĩa là [Bơ thân thiện với môi trường] Green gold có nghĩa là [vàng xanh] - ẩn dụ nói đến quả bơ (bởi giá trị dinh dưỡng của chúng). Tuy nhiên, trong bản dịch tiếng Việt không sử dụng các cách chơi chữ như bản gốc mà thay bằng những từ đơn giản hơn, thông dụng và dễ hiểu với độc giả Việt Nam hơn. Bản gốc: *Ecovado could be a greener alternative to [green gold]* (*Theo CNN*).

Dịch nguyên văn: Ecovado có thể là giải pháp thay thế xanh cho [vàng xanh]

Bản dịch báo: Bơ giả ăn được thay thế quả thật (*Theo Vnexpress*).

Ngược lại, trong một số trường hợp khác, ngôn ngữ ở bản gốc đơn giản và ít hình tượng hơn trong bản dịch như ở ví dụ dưới: [doing better than expected despite sanctions] (thể hiện tốt hơn dự báo bất chấp lệnh cấm vận) được dịch sử dụng cụm từ [vượt khó] mang tính hình tượng, chơi chữ hơn.

Bản gốc: *Russia doing better than expected despite sanctions: IMF said* (*Theo AFP*).

Dịch nguyên văn: Nga làm tốt hơn dự báo dù lệnh cấm vận: IFM nói.

Bản dịch báo: IMF nói kinh tế Nga [vượt khó] tốt hơn dự báo (*Theo Vnexpress*).

2.2. Dịch sapo

2.2.1. Lược dịch và/hoặc bổ sung thông tin

Một số thông tin trong sapo bản gốc bị lược bỏ, một số thông tin có thể được đưa thêm vào sapo bản dịch để làm rõ nghĩa thêm cho nội dung. Ở ví dụ dưới đây, dịch giả chỉ giữ lại thông tin về

sự việc chính, bỏ thông tin bổ sung về hậu quả của sự kiện: [enraging rights activists who say the ruling risks normalizing sexual violence in the South Asian country] (làm dấy lên sự bất bình trong các nhà hoạt động nhân quyền bởi họ cho rằng phán quyết này có nguy cơ làm bình thường hoá bạo lực giới tính ở đất nước Nam Á này). Việc bỏ thông tin này hoặc đưa xuống dưới thân bài cho thấy góc nhìn của dịch giả cũng như tờ báo là ưu tiên đưa tin về sự kiện chính xảy ra. Đồng thời, thông tin về tên của nhân vật [Daulat Khan] được đưa lên sapo để làm rõ nội dung.

Bản gốc: *A court in Pakistan on Monday freed a convicted rapist after it was [agreed] he would marry his victim, his lawyer said, enraging rights activists who say the ruling risks normalizing sexual violence in the South Asian country* (*Theo CNN*).

Dịch nguyên văn: Một toà án ở Pakistan hôm thứ Hai đã thả tự do cho một kẻ bị kết án vì tội hiếp dâm sau khi anh này đồng ý cưới nạn nhân, luật sư của anh ta nói, dấy lên sự giận dữ trong các nhà hoạt động nhân quyền, họ cho rằng phán quyết có nguy cơ làm bình thường hoá bạo lực tình dục ở đất nước Nam Á

Bản dịch báo: Tòa án ở Pakistan tuyên bố trả tự do cho Daulat Khan, người bị kết án vì tội hiếp dâm, sau khi anh này đồng ý cưới nạn nhân (*Theo Vnexpress*).

Ở trường hợp khác, một số thông tin về bối cảnh cũng bị lược, có thể bởi độc giả đã quá quen thuộc với sự việc. Trong ví dụ dưới, [In the wake of the invasion of Ukraine] (sau khi Nga phát động chiến sự tại Ukraine) làm bối cảnh của các lệnh trừng phạt Phương tây đưa ra bị lược bỏ trong bản dịch. Điều này có thể do báo chí đã đưa tin nhiều về bối cảnh hay nguyên nhân của lệnh trừng phạt đối với Nga là do việc phát động chiến tranh tại Ukraine.

Bản gốc: *Washington (AFP) - Despite damaging Western sanctions imposed on Moscow in the wake of the invasion of Ukraine, Russia's economy appears to be weathering the storm bet-*

ter than expected as it benefits from high energy prices, the IMF said Tuesday (Theo AFP).

Dịch nguyên văn: Bất chấp loạt lệnh cấm vận của phương Tây áp đặt lên Matxcova sau khi Nga phát động chiến sự tại Ukraine, nền kinh tế Nga dường như vượt bão tốt hơn dự đoán nhờ hưởng lợi từ giá năng lượng cao, IMN nói hôm thứ ba.

Bản dịch báo: IMF cho biết bất chấp loạt lệnh trừng phạt từ phương Tây, kinh tế Nga dường như vượt khó tốt hơn dự báo nhờ hưởng lợi từ giá năng lượng cao (Theo Vnexpress).

2.2.2. Thay đổi nội dung và cấu trúc sáo

Trong bài dịch *“Bơ giả ăn được thay thế quả thật”*, nội dung trong sáo bản gốc tiếng Anh được chuyển xuống dưới bài và bị thay thế hoàn toàn bằng sáo mới dựa trên các thông tin trong bài do dịch giả chọn lọc và biên tập lại cho phù hợp với tiêu chí ngắn gọn, súc tích và đi vào trọng tâm, thay thế cách dẫn tin trong bản gốc. Nếu ở bản gốc, tác giả đi từ việc đề cập tới sự phổ biến của quả bơ - được mệnh danh là vàng xanh *“green gold”* - để dẫn người đọc tới phát minh loại bơ giả thân thiện môi trường *“ecovado”* thì ở bản dịch, dịch giả chọn lọc các thông tin chính về *ecovado* được đề cập trong bài để đưa vào sáo.

Often referred to as “green gold,” the avocado has soared in popularity in recent years. Eleven billion pounds of the fruit are consumed annually around the world according to the World Economic Forum (Theo CNN).

Dịch nguyên văn: Thường được gọi là *“vàng xanh”*, quả bơ ngày càng trở nên phổ biến trong những năm gần đây. 11 tỷ pound quả này được tiêu thụ hàng năm trên khắp thế giới theo như Diễn đàn kinh tế Thế giới.

Bản dịch báo: Nhà nghiên cứu Anh làm quả bơ giả từ các loại đậu và hạt, giúp tận dụng nguyên liệu địa phương và thân thiện hơn với môi trường (Theo Vnexpress).

Trong một số trường hợp khác, chỉ một phần nội dung của sáo gốc được thay bằng thông tin lấy từ thân bài. Trong ví dụ dưới, nội dung *“South*

Koreans may soon be able to carry a device inside their own bodies in the form of a bespoke tattoo” (Người Hàn Quốc sẽ sớm có thể mang trong mình một thiết bị dưới dạng hình xăm) đã được thay thế bằng thông tin *“Các nhà khoa học Hàn Quốc đang nghiên cứu biến hình xăm thành thiết bị...”* Thông tin thay thế này được lấy từ nội dung bài để đưa vào sáo, thể hiện sự thay đổi trong cách nhìn nhận thông tin chính trong bài.

Bản gốc: *DAEJEON, Aug 2 (Reuters) - South Koreans may soon be able to carry a device inside their own bodies in the form of a bespoke tattoo that automatically alerts them to potential health problems, if a science team’s project bears fruit (Theo Reuters).*

Dịch nguyên văn: Các nhà khoa học Hàn Quốc sẽ sớm có thể mang trong mình thiết bị dưới dạng một hình xăm được thiết kế riêng, tự động cảnh báo họ các vấn đề sức khỏe tiềm tàng, nếu dự án của nhóm nhà khoa học thành công.

Bản dịch báo: Các nhà khoa học Hàn Quốc đang nghiên cứu biến hình xăm thành thiết bị theo dõi y tế có khả năng tự cảnh báo người dùng về các vấn đề sức khỏe tiềm ẩn (Theo Vnexpress).

3. Kết luận

Có thể thấy, dịch báo chí thường sử dụng phương pháp dịch giao tiếp chứ không phải dịch nguyên văn, trong đó dịch giả thường có sự điều chỉnh ở bản dịch về văn phong, ngôn ngữ, thông tin để truyền tải thông điệp gốc một cách tự nhiên, phù hợp với thông lệ, văn phong của báo tiếng Việt cũng như đối tượng độc giả, giúp việc truyền tin hiệu quả, giúp người đọc tiếp nhận thông tin dễ dàng hơn./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Newmark, Peter (1998). *A textbook of translation*. Shanghai Foreign Language Education Press
2. Nida, E.A. and Taber, C.R. (1974). *The Theory and Practice of Translation*. Netherlands: E.J. Brill.